

Történelmi regények

A változások után aggasztó válsághelyzetbe kerülő Kriterion új sorozatot indított. Az elképzelések szerint népszerű magyar történelmi regények kerülnek itt újrakiadásra, olyan művek, amelyek a diktatúra elnyúló évtizedeiben „cenzurális okokból” kiadhatatlanok, hozzáférhetetlenek voltak. Képzelnék el, néhány esztendeje milyen visszhangos sikere lehetett volna egy ilyesfajta sorozatnak; a lelkes olvasók kezük-lóbuk törték volna az üzletükben, hogy megvásárolhassák a regényeket! Most pedig a lassan ellehetetlenülő, bővlival és ponyvával terhelt, már-már áttekinthetetlen könyvdömpingben mintha észre sem vennék e könyveket (!) Kár pedig, hiszen értékekről van szó, amelyek a nagyközönség magyarítható okokból hiányos, hi-tusokkal, kihagyásokkal terhelt történelmi ismereteit is pal-órozhatnók !...

Ebben a sorozatban jelent meg például Jókai Mór egyik legszebb „erdélyi” regénye, az Erdély aranykora, amelyben a nagy író megjeleníti Zrinyi, a költő és a hadvezér azóta is vitatott halálát és Transzszilvánia vérvizataros történelmének egy válságos periódusába kalauzol. De hót Jókainak nem kell cégér! A következő darab a méltatlanul elfelejtett magyar író, Szentmihályiné Szabó Mária Zrinyi Ilona című életrajzi regénye. Szentmihályiné Szabó Mária (1888—?) egy ideig a két világháború között újságíróként Erdélyben is dolgozott. Különben az Új Idők írói köréhez tartozott. A magyar középosztály, a magyar „úriasszonyok” kedvelt lektűríróiaként is figyelemre tarthat szót Appassionata (1926). Emberé a munka... (1935), Istené az áldás... (1936), valamint Lőrántffy Zsuzsanna

(1937) című regénye is. A Kriterion választásában a címszereplő, a magyar történelem egyik leggyönyörűbb nőalakja, Zrinyi Ilona is szerepet játszhatott...

Végül ugyanebben a sorozatban adták ki Krúdy Gyula Mohács című trilógiáját is (Mohács, avagy két árva gyermek vergődése; Festett király; Az első Habsburg). Két alapvetően romantikus indíttatású történelmi regény után itt egy alapvetően ironikus szemléletű, játékos, elbűvölő történelmi kalandozás is. (Krúdy még önmaga portréját is elrejtí a mohácsi vész zavaros éveit festő tablójában — egy Crudi nevű deák is megjelenik a történet egy pontján!..)

Krúdy már csak azért sem idealizálhatja a történelmi korszakot — a romantikus fogantatású történelmi művek buktatóit elkerülve —, mert a mohácsi vész a nemzeti történelemben gyászként, veszteségként, örök vereségként, szándékaink és terveink, ólmunk és elképzeléseink iszonyú csapdájaként, megsemmisítőjeként vonult be! Nem! Krúdy hatalmas tárgyismerettel — szinte mellékesen varórsolva újra Mária és Lajos szerelmének, sorsának kerekteként a történelmi Magyarországot — egy, a történelemben oly végzetes kihatású lépésvetés történeteként érzékeli a mohácsi tragédiát! Krúdy alapvető nagy írói élménye, művei tanúsága szerint, a Hamlet által aposztrofált „kizökkent idő!”. A Mohács-trilógiában is ehhez a szkeptikus bölcsességgel s némi keserűséggel, szkepszissel tólt „felismeréshez” kapunk villódzóan élő, élénk páratlanul feltett sorsadálékokat. Egyik vallomásokban, a húszas évek végén, az író így magyarázza történelemben „menekülését”: a mohácsi vész körüli időkben, helyzetekben és a „mai időkben” meglepően sok a hasonlóság; a XVI. század tellegzetes magyar problémái közül sokat „hasonlatosnak ítélek a mai időkhez”. Ez is magyarázhatja a főrészadhatlan villódzást, a történelmi korszak sikeres újratéremtését..

BOGDAN LASZLÓ